

civilizace

Váš úkol? Zabít kancléře

Spiklenci vedení německým důstojníkem Hansem Osterem byli v září 1938 krok od likvidace Adolfa Hitlera

JIŘÍ ŠULC

Hans Oster počátkem čtyřicátých let.

K

dyž ráno 28. září 1938 důstojník Abwehru Friedrich Heinz vydával v berlínském konspiračním bytě pečlivě vybraným členům své úderné skupiny zbraně a munici, byl přesvědčen, že o pár hodin později s tímto komandem zabije Adolfa Hitlera. Nezdálo se, že by tomu mohlo cokoli zabránit. Spiknutí se připravovalo dlouhé měsíce a přes obrovské množství účastníků se jej podařilo udržet v naprostém utajení. Zbývalo jediné – vyčkat na signál k akci, kterým bude vypuknutí bojů na československých hranicích. Hrál se o hodně; byla to zřejmě poslední příležitost, jak zabránit konfliktu, který brzy vstoupí do dějin jako druhá světová válka.

Emil musí z Olympu

Přípravy začaly dávno předtím a byly logickým důsledkem frustrace, kterou část velení německé armády pocítovala stále intenzivněji. Typickým představitelem byl podplukovník Hans Oster – důstojník se zkušenostmi z pole i generálního štábu první světové války, ve třicátých letech pracovník vojenské zpravodajské

služby Abwehru. Když se v roce 1933 chopil moci Adolf Hitler, měl Oster ve svých pětácti letech dost zkušeností, aby pochopil hrozící rizika totalitní vlády. I když opatrně souhlasil s Hitlerovou politikou národní síly, s potlačováním právního státu vedoucím až k fyzické likvidaci opozice se tento praktikující křesťan, vlastenec a monarchista smířit nemohl. Rozhodujícím momentem se zřejmě stala noc dlouhých nožů v červnu 1934, během níž byla zavražděna řada jeho bývalých spolubojovníků. Od té doby Hans Oster čekal na svou příležitost.

A nečekal pasivně. Trpělivě dával dohromady osoby, které sdílely kritický pohled na vládu nacionálních socialistů. V polovině třicátých let šlo zatím spíše jen o vytváření prvotních sítí, ale nebezpečí takových aktivit uprostřed policejního státu bylo zjevné. Začínaly se objevovat náznaky konspirace; v rozhovorech byla používána krycí jména – Hitler se stal „Emilem“, kancléřství „Olympem“, vznikala dokumentace nacistických zločinů.

Když počátkem roku 1938 vypukly čistky na ministerstvu války, Oster pochopil, že nacisté hodlají zlikvidovat vedení armády podobně, jen méně drasticky, jako před čtyřmi lety vedení SA. Někdy v té době se začalo připravovat skutečné spiknutí, jehož cílem se stalo odstranění Hitlera z čela státu. Osterovi tajní emisáři sondovali případnou podporu u velitelů dvanácti vojenských oblastí, na které bylo Německo v té době rozděleno. Loajalitu generála Witzlebena, vojenského velitele klíčové oblasti Berlín, Oster zajistil osobně. Významnou se stala i podpora Hjalmar Schachta, respektovaného prezidenta Říšské banky. Oster

FOTO: ČTK

Přišel jsem vás osvobodit. (Hitler v Karlových Varech, 1938)

si totiž velmi dobře uvědomoval, že má-li být převrat úspěšný, nemůže se opírat pouze o armádu, ale musí jej zaštitit i uznávané osobnosti civilního života.

Jenže situace se nevyvíjela příznivě, Hitler byl silný soupeř. A když 12. března Německo anektovalo Rakousko, popularita kancléře vylétla tak vysoko, že se Oster musel stáhnout. Pochoopil, že v takové situaci nelze o odstranění diktátora ani uvažovat.

Válka s Anglií? Šílenství!

Zřejmě i pod vlivem úspěšného anšlusu Rakouska rozhodl Hitler o podzimním útoku na Československo. Jenže demokratická země ve středu Evropy představovala úplně jiný problém než Rakousko, kde mělo Německo – a koneckonců i nacisté – značnou podporu. Bylo zřejmé, že obsazení Československa se bez války neobejde. Pro Ostera a jeho pomocníky to znamenalo novou naději.

Německá generalita totiž chápala, že sebevětší oddanost věci nacionálního socialismu nemůže změnit skutečnost, že Německo na válku není připraveno. Květnová „víkendová krize“, kdy Francie i Británie varovaly Německo před důsledky případného napadení Československa, potvrdila, že invaze by mohla mít širší důsledky. Hitlera se snažila mírnit i řada jeho generálů včetně šéfa generálního štábu armády Ludwiga Becka. Marně. Rostoucí odporu v nejvyšších vrstvách ozbrojených sil nicméně dokázal Hans Oster využít a rychle rozšiřoval okruh významných spojenců.

Nakonec přesvědčil i svého nadřízeného, šéfa Abwehru admirála Wilhelma Canarise. Tomu samozřejmě Osterovy aktivity nemohly uniknout, ale podobně jako mnozí další vysokí důstojníci zůstal přesvědčen, že Hitlerovy válečné přípravy jsou jen trikem, jak si na prezidentu Benešovi vynutit lepší dohodu o Sudetech. V létě 1938 nicméně Canaris získal přístup k informacím z Hitlerova okolí, které pro něj musely znamenat trpké vystrážlivění – přípravy na válku byly reálné a navíc v plném proudu. Jakkoli šokující zjištění to muselo být, Osterově iniciativě přineslo nový přesvědčovací argument.

Zejména díky vzhledu do situace, který měl zmíněný šéf armády Ludwig Beck, dospěli spiklenci k závěru, že hlavním důvodem Hitlerova přesvědčení o snadném vítězství je bezbřehá víra, že západní spojenci své závazky vůči Československu nesplní. Jenže pro takové přesvědčení neexistoval žádný důkaz, a rozpoutat v této situaci válku považovali zkušení vojáci za šílenství.

Oster s Canarisem proto vyslali několik emisarů do Velké Británie, mezi nimiž vynikal právník a odpůrce nacistů Ewald von Kleist-Schmenzin. Podařilo se mu získat přístup ke špičkám britské exekutivy se zdánlivě prostým návrhem: pokud dá Británie Německu striktně najevo svou ochotu Československo podpořit, může to být Hitlerův konec. Kleist své britské hostitele ujistil, že vyhlášené přípravy na válku jsou skutečné, a současně naznačil existenci spiknutí, které by diktátora mohlo v případě války odstranit. Jenže britské vedení se už dávno přiklánílo k politice appeasementu, mezi nacisty a spiklenci nevidělo věrohodný rozdíl, a navíc se ani pod přílivem nových zpráv nedokázalo zbavit chybného náhledu na Hitlera jako pasivní figurku obklopenou různými frakcemi, do jejichž sporů nechtělo zasahovat.

Wilhelm Canaris (vlevo) a Reinhard Heydrich v polovině třicátých let.

Spiklencům tedy nezbylo než se spolehnout sami na sebe. A tak se poměrně rychle zrodil odvážný plán: příslušníci úderné 23. pěchotní divize z Postupimi obsadí všechna klíčová ministerstva, rozhlasové vysílače, důležité body policie, SS a gestapa po celém Berlíně. První lehká divize zabrání návratu Hitlerovy osobní divize Leibstandarte-SS z pozic u československých hranic do Berlína. Speciální úderná skupina obsadí říšské kancléřství, zadrží Hitlera a odveze ho na tajné místo. V rozhodujících dnech převratu bude vyhlášen výjimečný stav a veškerá moc přejde do rukou armády, ale po stabilizaci situace vznikne civilní vláda se zmíněným šéfem centrální banky Hjalmarem Schachtem v čele, která odstaví od moci nacisty a dosadí do vedení státu své lidi. Spiklenci volně přemýšleli o budoucí ústavě, přílišnými detaily však nechtěli ztrácet čas.

Shodu se nedařilo najít v debatách o Hitlerově osudu: zatímco vysokí generálové se přikláníli k uspořádání soudu, který by kancléře poslal do vězení či do blázince, Oster si příliš dobře uvědomoval rizika, která by živý diktátor představoval. A tak začalo vznikat jakési „spiknutí uvnitř spiknutí“. Oster si nemohl dovolit ztratit důvěryhodnost před generály, pro něž byl fyzický útok na nejvyššího velitele ozbrojených sil nepředstavitelný. Proto jen v kruhu nejbližších vyvinul vlastní

plán, který zůstal ostatním utajen – v očekávaných přestřelkách s Hitlerovou osobní stráží v chodbách kancléřství vytvořit situaci, kdy bude kancléř „nešťastnou náhodou“ zabit.

Brzy se věci rozběhly nečekaným tempem. Po Hitlerově norimberském projevu 12. září vypukly v Sudetech předem naplánované nepokoje, které donutily československou vládu vyhlásit stanné právo a nechtěně tak poskytnout Hitlerovi záminku pro „osvobození“ utiskovaných sudetských Němců. O pouhé dva dny později Hitler vydal mobilizační rozkazy. Ty způsobily skutečný šok, dokonce i mezi odhodlanými nacisty, kteří se v panice začali obracet na generalitu s prosbami o záchranu před hrozící válkou.

Pro Osterovy spiklence to byl očekávaný impuls. Zatímco ovšem probíhaly poslední přípravy, britský premiér Chamberlain oznámil, že přiletí do Německa s Hitlerem jednat. To veškeré chystané kroky zmařilo a neutrální výsledek schůzky v podvečer 15. září žádnou naději nepřinesl. Spiklenci opět museli čekat.

**Generálové
chtěli Hitlera
postavit před
soud, Oster se
jej ale rozhodl
zabít.**

Řešením je dcera?

Zuzana Boehmová

V podkladech pro rozsáhlou studii o situaci žen v Chorvatsku jsem si podtrhla několik vět: „Na povídání mám jen kuřata. U nás na vesnici není kam jít, nemám žádnou společnost. A na domov důchodců peníze nemám. Je to horor.“ Tristní situace se týká hlavně žen, které zůstaly samy. (Podobné nesnáze studie zachycují také u starších mužů, zejména v případech, že jim zemře družka a zmizí tak nejen společnice, ale často i n placená pečovatelka.)

Všemi materiály se táhne určité jednotící téma: ženy mají ve stáří méně peněz. A to nejen v Chorvatsku, které si podobně jako Česko prodělalo spoustu společenských změn a současná generace nebyla na důchod vyvíčena si šetřit. Dokonce i v Americe, zemi k šetření si na důchod oproti sociálně zabezpečenější Evropě mnohem vyceповanější, mají na konci kariéry ženy našetřeno na penzi o polovinu méně než muži. Nejen že jsou ženy všude hůře placené, a nemají tedy možnost dávat tolik peněz stranou jako muži, ale velmi často také výdělečnou činnost během života minimálně jednou pozastaví či omezí, aby zdarma pečovaly o děti nebo nemocné příbuzné. A to dokonce i v pokročilejším věku a i pokud nemají dost nasporeno. Ženy ve věku 55–67 let, jež se ve Spojených státech musí starat o své staré rodiče, tak činí zdarma na úkor placených hodin a pracovní čas, za který by jim někdo platil, redukuje o 41 procent.

Když ale přijde řada na ně – potřebují péči, s někým si popovídat a peníze na přežití –, jsou na tom nakonec velmi špatně, což znovu potvrzuje také chorvatská studie. Spravedlivého na tom asi nebude nic.

I když v tradičnějších společnostech se často oslavuje narození mužského potomka a mnohdy jsou synové oproti dcerám preferováni jakožto ti, kdo rodinu jednou zabezpečí, opak je pravdou. Zdá se, jako by lepší investicí bylo mít dceru, která na úkor vlastního příjmu a úspor zaopatří své rodiče neplacenou péčí, častějšími návštěvami a emocionální podporou. Samozřejmě se nabízí i další řešení – uznat a vyčíslit cenu dosud neplacené pečovatelské práce a těm, kdo ji vykonávají, odpovídajícím způsobem zaplatit. ©

Autorka pracuje jako konzultantka na mezinárodních rozvojových projektech.

Jejich naděje oživila roztržka, ke které došlo mezi Hitlerem a Chamberlainem během jejich další schůzky 23. září v Bad Godesbergu. Zatímco celý svět se zatajeným dechem pozoroval, jak se Evropa nezadržitelně řítí do další války, Oster měl znovu na dohled spouštěč, kterým celé to šílenství bude moci zastavit. Do předem vybraných konspiračních domů v Berlíně a okolí už byly dopraveny zbraně pro údernou skupinu Friedricha Heinze, a nyní nastal čas její členy povolát. Hitlerovy dny se zdály být sečteny.

Okamžik rozhodnutí

Osterovi se to potvrdilo odpoledne 27. září, kdy pompu milující Hitler nařídil jedné ze sedmi plně vyzbrojených motorizovaných divízi projet při přesunu na české hranice Berlínem. Jenže na rozdíl od roku 1914, kdy národ zahájení konfliktu vítal, tentokrát se lidé k válce stavěli vlažně. Kolemjdoucí většinou prchali

do podchodů metra, odvraceli oči, a těch pár lidí, kteří nekonečný průvod vojsk přece jen sledovali, stálo tiše a nehnutě. Hitler tak nemohl vychutnat svůj předpokládaný úspěch a uprostřed přehlídky vztekle zmizel z balkonu kancléřství.

Během noci, kdy svět očekával vyhlášení války, Friedrich Heinz soustředil svoje komando, vydal jeho členům zbraně a seznámil je s jejich skutečným úkolem – zabít říšského kancléře. Poté je rozmístil v připravených konspiračních bytech a stejně jako úderné divíze čekal na vydání posledního pokynu k akci. Vyčkával i další Osterův kontakt v budově kancléřství, který Heinzovu oddílku otevře zadní vchod.

V situaci, kdy Československá armáda stála v plné síle v pohraničním opevnění, britská flotila mobilizovala, Francie se zdála být připravena splnit své spojenecké závazky a Osterovi spiklenci čekali na poslední signál, přišla zdrcující zpráva. Britský premiér s podporou italského diktátora Mussoliniho přesvědčil německého kancléře k souhlasu s mezinárodní konferencí v Mnichově, která by situaci definitivně vyřešila. Výsledkem konference z 29. září byla zjevná kapitulace západních demokracií, byť prezentovaná jako „mír pro naši dobu“. Když Československo ostudnou dohodu následujícího dne akceptovalo, byl to konec příprav i nadějí – Hitler dosáhl svého bez jediného výstřelu, vzbudil respekt u armády a jeho popularita opět vzrostla. Třetího října se Oster s nejbližšími spiklenci sešel ve Witzlebenově domě a připravené plány spálili v krbu.

O významu spiknutí se dodnes vedou spory. Shoda většinou panuje ve věci kvality příprav, vlastní puč by se nejspíš povedl. Uspěl by ale trvale? Podle některých historiků možná ano, podle jiných by vzpoura proti legálně zvolenému kancléři nemusela ve společnosti najít dostatečnou podporu a mohla by zemi uvrhnout do chaosu. Ale rozhodně nešlo o jakýsi salonní odboj, který se s Hitlerovými úspěchy tiše rozplynul, jak se také někdy oyzývá. Lze to dovést už z prosté skutečnosti, že řada aktérů – například Erwin von Witzleben, Ludwig Beck a další – hrála významnou roli i ve spiknutí plukovníka Stauffenberga v roce 1944. Právě vyšetřování Stauffenbergova atentátu na Hitlera odhalilo i existenci příprav z roku 1938 a vedlo k popravě Hanse Ostera i admirála Canarise v koncentračním táboře Flossenbürg začátkem dubna 1945.

Čínský strateg Sun-c' ve svém traktátu *Umění války* napsal: „Válka je největší věcí státu – je místem života a smrti, cestou k přežití a zkáze; a tak je třeba ji zkoumat.“ Těžko říci, jestli Oster a jeho spojenci znali učení mistra Sun-c', ale jeho poučku v zájmu své země aplikovali nejlépe, jak mohli. Chápali, že Hitlerova válka bude znamenat pro Německo zkázu, a pokusili se ji odvrátit. Že jim to historie podobně jako Československé armádě znemožnila, nebyla jejich chyba. ●

*Autor je publicista a spisovatel. Za svou prvotinu *Dva proti Říši* získal Literární cenu Knižního klubu. Příběh Osterova spiknutí zpracoval v románu *Zrádci*.*

WWW.RESEKPT.CZ/AUDIO